

مقدمه

بی‌تردید پیشرفت علوم و فنون و وقوع انقلابهای علمی - فنی پی‌درپی در سده کنونی و حرکت به سوی خلاقیت‌های فکری و ابداعات علمی - فنی روزافزون در سده بیست و یک میلادی، بیش از هر چیز مرهون مساعی و تلاش خستگی‌ناپذیر و تأمل محققان و پژوهشگرانی است که در عرصه‌های مختلف معرفتی، علمی و فن‌آوری از هیچ کوششی فروگذار نبوده‌اند. پر واضح است که نقش پژوهش و پژوهشگران رشته‌های مختلف علمی در سالهای اخیر نسبت به دهه‌های قبل و حتی سالهای آینده نسبت به سالهای کنونی، در شکوفایی هر چه بیشتر فکر و اندیشه انسان و خلاقیت‌های او در استفاده از ابزار نوآوری، منابع طبیعی، محیط اجتماعی و ارگانیزم انسانی در راستای اعتلای تمدن انسان - محور و هر چه بیشتر تعیین‌کننده می‌شود. امروزه شاخصهای تحقیق و توسعه از معیارهای اصلی توسعه‌یافتگی، رفاه، امنیت و ثبات اقتصادی و در نهایت تعالی فرهنگی و معنوی انسانی تلقی می‌شود و عصر حکمت و دانایی به جای اقتصاد مکانیکی، محور پیشرفت و دستیابی به مزیت‌های رقابتی شده است. جامعه ایران نیز در میان این روند شتابان رشد علم و فن‌آوری، ناگزیر از تعیین و تعریف جایگاه، نقش، سیاستها و برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت خود بوده و برای ماندگاری در عرصه روابط جهانی با کشورهای توسعه‌یافته و حضور در دنیای ارتباطات و اطلاعات، بیش از هر چیز بایست به شأن و منزلت تحقیق پژوهشگران در کشور عنایت کرده و در اعتلای جایگاه، نقش و اثربخشی آن در روند توسعه ملی اهتمام ورزد. از این‌رو در راستای تحقق برنامه‌های توسعه ملی و منطقه‌ای یکپارچه و فراگیر در جامعه، به خصوص برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور، ضرورت توجه به اهمیت تحقیق و بسیج منابع پژوهشی در کشور در جهت همسویی با اهداف برنامه توسعه ملی اجتناب‌ناپذیر است. بنابر همین ضرورت، برنامه ملی تحقیقات

کشور در راستای برنامه‌ریزی جامع تحقیقات، ساماندهی قابلیت‌های علمی و اجرایی کشور، هدایت منابع پژوهشی برای اجرای اولویتهای تحقیقاتی تدوین‌شده توسط شورای پژوهشهای علمی کشور، جهت‌دهی تحقیقات به تولید دانش و فن‌آوری، همسویی بانیا‌های فوری توسعه کشور، به اهتمام شورای پژوهشهای علمی کشور و همکاری سازمان برنامه و بودجه تدوین، پیشنهاد و در قانون بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور تصویب شد.

«برنامه ملی تحقیقات کشور شامل کلیه فعالیتهای تحقیقاتی نبوده و فقط طرحهای اصلی و کلیدی را در برمی‌گیرد که اهداف میان‌مدت و بلندمدت را تعقیب می‌کند. برنامه ملی تحقیقات به هیچ وجه به دنبال ورود به جزئیات فعالیتها نبوده و باید به‌گونه‌ای عمل شود که آزادی عمل پژوهشگران و خلاقیت آنان کاملاً حفظ و تقویت شود.»^۱

بر همین اساس برنامه ملی تحقیقات در ۱۲ بخش فرعی تحت عناوین آب، انرژی، اطلاع‌رسانی، اقتصاد و مدیریت، بیوتکنولوژی، پزشکی، زلزله، علوم پایه، علوم انسانی، صنعت، کشاورزی، محیط زیست و توسعه پایدار تقسیم‌بندی شده و در هر یک از این زمینه‌ها بر اساس اولویتهای تحقیقاتی در سال ۱۳۷۴ از سوی شورای پژوهشهای علمی کشور به دنبال تعریف و تصویب طرحهای تحقیقاتی منتشر شده است.

اهداف

اهداف کلی ناظر بر اجرای طرحهای ملی تحقیقات عبارت است از:

- ۱- ساماندهی به نظام اجرایی بخش پژوهش در کشور؛
- ۲- استفاده بهینه از منابع مالی، فیزیکی، سرمایه‌ای و انسانی در انجام طرحهای تحقیقاتی؛
- ۳- تخصیص بهینه اعتبارات پژوهشی بر اساس اولویتهای بخشی در کشور؛
- ۴- مشارکت عمومی مراکز پژوهشی،

بررسی اهداف، سیاستها و عملکرد طرحهای ملی تحقیقات (قابلیتها و تنگناها)

علی طایفی

سازمان برنامه و بودجه

دانشگاهی و دستگاههای اجرایی در پیشنهاد و اجرای طرحهای ملی تحقیقات؛

۵- بسیج قابلیت‌های پژوهشی کشور اعم از پژوهشگران حقیقی و حقوقی و پاسخ‌دهی به نیازهای پژوهشی آنان در راستای اهداف کلان توسعه کشور؛

۶- شناخت حساسیتها و نقاط بحرانی مسائل و تنگناهای بخشی موجود در کشور از نظر توسعه‌ای؛

۷- تعمیق فعالیت‌های تحقیقاتی و رسیدن به وضعیت تولید انبوه علم و فن‌آوری؛

۸- امکان نظارت بر حسن اجرای پروژه‌های ملی تحقیقات و اخذ نتایج ملموس از فعالیت‌های تحقیقاتی.

سیاستها

سیاستهای حاکم بر برنامه ملی تحقیقاتی نیز که راهبردهای عینی‌تری برای تحقق اهداف کلی این برنامه به دست می‌دهد، عبارت است از:

۱- زمینه‌سازی امکان اولویت‌بندی مجدد نیازها و مسائل پژوهشی و مورد پژوهش در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، فنی و فرهنگی کشور و تعیین جهت‌گیری اصلی مسائل پژوهشی و مورد پژوهش در کشور بر اساس ضرورت‌های بنیادی توسعه‌ای و کاربردی؛

۲- بسترسازی اولیه برای شناسایی اشتراک و افتراق‌های موجود در حیطه فعالیت‌های پژوهشی مراکز تحقیقاتی در کشور و ساماندهی به این زمینه‌ها از طریق ادغام پروژه‌های پیشنهادی مشابهی که از سوی مراکز مختلف تحقیقاتی پیشنهاد شده است؛

۳- بسترسازی برای جهت‌دهی کاربردی به پروژه‌های تحقیقاتی ملی در قالب پارلمترهایی چون تعیین دستگاه‌های بهره‌بردار از نتایج و یافته‌های حاصل از اجرای پروژه و اعمال آن به عنوان شرط قبولی پروژه‌ها؛

۴- جلوگیری از انجام پروژه‌های تحقیقاتی که از اولویت‌های توسعه‌ای برخوردار نبوده و تاکید بر اجرای پروژه‌هایی که با توجه به

سیاستها و اهداف توسعه‌ای کشور و همچنین محدودیت اعتبارات و در نهایت نیاز بخش‌های صنعتی، کشاورزی، عمرانی، آموزشی و... از اولویت‌های اولیه برخوردار بوده و در راستای تقویت تحقیق و توسعه و تاکید بر انتقال فن‌آوری و دانش فنی حرکت کند؛

۵- حمایت از پروژه‌های تحقیقاتی که ضمن افزایش ظرفیتهای تولیدی و بهبود وضعیت منابع درآمد‌های عمومی در کشور، در راستای مصرف بهینه منابع مالی، انسانی و سرمایه‌ای بوده و زمانبندی اجرا و همچنین اعتبار مورد نیاز اجرای هر پروژه متناسب با حجم عملیاتی و اهداف آن باشد؛

۶- حمایت از پژوهشگران مراکز پژوهشی و دانشگاهی با تصویب پروژه‌های تحقیقاتی متعدد بخشی در سطح ملی و تهیه امکانات اولیه برای انجام تحقیقات گروهی و بهره‌گیری از تجربیات مفید پژوهشگران مجرب و کارآزموده و همچنین جلوگیری از کاهش کیفیت پروژه‌های تحقیقاتی از طریق مشارکت‌دهی هر پژوهشگر در حداکثر دو پروژه تحقیقاتی؛

۷- تدارک و تجهیز دفتر پژوهشی سازمان برنامه و بودجه به کمیسیون مشورتی متشکل از صاحب‌نظران بخش‌های دوازده‌گانه پژوهشی در کشور برای گزینش، ارزیابی و نظارت بر اجرای پروژه‌های ملی تحقیقاتی در هر بخش و ایجاد تشکلهای غیررسمی علمی-پژوهشی؛

۸- ساماندهی سازوکارهای لازم قانونی برای مبادله موافقتنامه طرح‌های عمرانی و تخصیص‌های مربوط؛

۹- کمک به ایجاد نظام جامع اطلاع‌رسانی از کم و کیف پروژه‌های تحقیقاتی در دست انجام یا اجرا شده در کشور و میزان مشارکت افراد حقیقی یا حقوقی در آنها؛

۱۰- کمک به ایجاد نظام انگیزشی لازم برای ایجاد بهینه پروژه‌های تحقیقاتی خواه از سوی پژوهشگران و خواه از سوی ناظران پروژه‌ها؛

۱۱- کمک به ایجاد سازوکارهای قانونی

برای الزام کاربردی کردن اهداف و نتایج پروژه‌های تحقیقاتی مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی و همچنین برای الزام دستگاه‌های اجرایی در بهره‌گیری از یافته‌های تحقیقاتی کاربردی در تولید نیمه‌انبوه یا انبوه و ایجاد ظرفیتهای جدید تولیدی و علمی.

عملکرد و برنامه‌های اجرایی

در راستای تحقق اهداف و سیاستهای ناظر بر اجرای طرحهای ملی تحقیقات کشور، گام‌های متعددی صورت گرفته است که چشم‌انداز عینی و واقعی‌تری برای برنامه ملی تحقیقات در کشور به دست داده و زمینه تحقق تجربی آن را تمهید ساخته است. در این بخش به برخی از اقدامات و فعالیت‌های اجرایی انجام‌شده از زمان تصویب برنامه ملی تحقیقاتی تا حال حاضر اشاره می‌شود:

۱- تصویب تبصره ۶۳ قانون بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور در موضوع پیش‌بینی اجرای طرحهای ملی تحقیقات در کشور، تحت مضمون زیر: «به منظور هماهنگی در تصویب و اجرای طرحهای تحقیقات، اعتبار طرحهایی که تحت عنوان طرح ملی تحقیقات در پیوست شماره یک درج شده است، بنا به پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه و تصویب شورای پژوهش‌های علمی کشور به پروژه‌های مشخص تحقیقاتی اختصاص می‌یابد. اعتبار تخصیص یافته به هر دستگاه اجرایی مشمول مفاد ماده چهار قانون نحوه انجام امور مالی، و معاملاتی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و تحقیقاتی است.»^۲

به دنبال تصویب قانون مذکور در ۷۵/۱۱/۱۴ از سوی مجلس شورای اسلامی، به طور همزمان، در پیوست یک قانون بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور در ذیل فصل تحقیقات که برای نخستین بار به صورت مستقل از آموزش عالی و سایر فصول در قانون بودجه پیش‌بینی شده است و تحت عناوین برنامه‌های تحقیقاتی ده‌گانه، ۱۰ طرح عمرانی برنامه‌های ملی تحقیقاتی پیش‌بینی و در

مجموع با اعتباری در حدود ۱۸۴ میلیارد ریال به تصویب رسانده است. مبالغ مصوب هر یک از طرحهای ده گانه ملی تحقیقاتی در جدول شماره یک آمده است.

در همین راستا برای شفافیت بخشیدن به سازوکارهای اجرایی تبصره قانونی مذکور و تسهیل برخی شرایط و رفع موانع اجرایی برنامه ملی تحقیقات، سازمان برنامه و بودجه اقدام به تدوین و تصویب آیین نامه اجرایی تبصره مذکور کرده و در تاریخ ۷۶/۱/۲۳ به تصویب هیات دولت رسانده است. در این آیین نامه ضمن زمانبندی فراخوان عمومی از کلیه دستگاههای اجرایی، مراکز پژوهشی و دانشگاهها برای مشارکت در پیشنهاد و اجرای طرحهای ملی تحقیقاتی و فرایند ارزیابی و تصویب آنها، برخی سازوکارها نیز اشاره شده است، که پاره ای از اهم آنها عبارت است از:

۱- مشمول ساختن اعتبارات تخصصی یافته موضوع تبصره مورد بحث به هر دستگاه اجرایی در مفاد ماده چهار قانون نحوه انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و تحقیقاتی و قابل انتقال کردن آن به سالهای بعد؛

- خارج از شمول قلمداد کردن مصرف اعتبارات اختصاص یافته موضوع این آیین نامه از قانون محاسبات عمومی و سایر قوانین و مقررات عمومی کشور؛

- پیش بینی امکان انعقاد قرارداد دستگاههای اجرایی با اشخاص حقیقی از جمله پژوهشگران خود برای اجرای طرحهای تحقیقات پیشنهادی و مصوب؛

- پیش بینی آرایه تسهیلات ویژه در خرید کتاب، مقاله، اطلاعات برای دستگاههای اجرایی و اولویت دادن در آرایه ارز مورد نیاز برای اجرای طرحهای ملی تحقیقات از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک حکم وظیفه؛

- پیش بینی خرید، احداث و اجاره ساختمانهای اداری و خرید خودرو از محل اعتبارات پروژه های ملی تحقیقات^۳؛

۲- به دنبال تصویب قانون و بودجه طرحهای ملی تحقیقاتی و آیین نامه اجرایی آن از سوی سازمان برنامه و بودجه، شورای پژوهشهای علمی کشور اقدام به تنظیم فرمهای مورد نیاز برای پیشنهاد پروژه های ملی تحقیقاتی و ارسال آن به دستگاههای اجرایی و مراکز پژوهشی کرد تا پس از تکمیل آن توسط پژوهشگران علاقه مند در کشور و ارسال آن به دبیرخانه شورای پژوهشهای علمی کشور، نسبت به ارزیابی آنها اهتمام شود. در فرم «الف»، اطلاعات کلی از قبیل مشخصات مجری اصلی پروژه، مشخصات پروژه از نظر زمان و اعتبار مورد نیاز، ارتباط موضوع پروژه با برنامه توسعه و برنامه ملی تحقیقات کشور، توجیه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اجرای پروژه، سازمانهای بهره بردار، بیان مسأله و اهداف آن، روش اصلی و مراحل اجرایی پروژه، تجهیزات و امکانات سخت افزاری و زیربنایی مورد نیاز پروژه در کنار معرفی مشخصات همکاران اصلی پروژه، مندرج و پیش بینی شده بود. در فرم «ب»، پیشنهاد تفصیلی پروژه ها، نیز اقلام اطلاعاتی همچون مشخصات پروژه، جدول پیش بینی هزینه ها، مشخصات و سوابق پژوهشگران و همکاران، برنامه زمانبندی، محل اجرای پروژه، هزینه های مورد نیاز سال اول اعم از نیروی انسانی، آزمایشگاهی، مسافرت و سایر هزینه های پشتیبانی پیش بینی و درخواست شده بود؛

۳- برخلاف پیش بینی تبصره مورد بحث، مبنی بر ارزیابی پروژه های ملی تحقیقات از سوی سازمان برنامه و بودجه و پیشنهاد اولیه از سوی این سازمان به شورای پژوهشهای علمی کشور و سپس بررسی و تصویب آنها از سوی شورا و قید عدم بررسی پروژه هایی که از سوی سازمان برنامه و بودجه پیشنهاد شده باشد (در متن آیین نامه اجرایی تبصره ۶۳ قانون بودجه) و براساس تفاهات فی مابین سازمان و شورای مذکور، برای ارزیابی پروژه ها، مقرر شد که سازمان برنامه و شورای پژوهشهای علمی کشور به طور موازی و همزمان به بررسی

پروژه های پیشنهادی و ارسال شده تا تاریخ ۷۶/۲/۱۵ اهتمام ورزند. برای ارزیابی دقیق پروژه های مبتنی بر اهداف برنامه ملی تحقیقات، به تشکیل ۱۲ کمیته تخصصی در زیربخشهای پژوهشی پیش گفته، از جانب شورای پژوهشهای علمی کشور و سازمان برنامه و بودجه اقدام شد، تا با حضور صاحب نظران و متخصصان دانشگاهی بخشهای مورد اشاره، امر ارزیابی و بررسی پروژه ها رایج انجام برسانند. آمار و ارقام موجود حاکی از آن است که، بیش از ۵۰۰ نفر از اعضای شورای پژوهشهای علمی کشور و ۲۴۰ نفر از اعضای کمیسیونهای تخصصی سازمان برنامه و بودجه، به این امر اشتغال داشتند. در راس این کمیته های تخصصی، یک کمیسیون عالی مشورتی نیز، متشکل از روسای کمیته های خاص مورد ذکر، تشکیل شد تا به سیاست گذاری و تنظیم رویه های یکسان ارزیابی و سازوکارهای نظارتی بپردازد. محورهای اصلی فرمهای ارزیابی پروژه های برنامه ملی تحقیقات در سازمان برنامه و بودجه عبارت بود از:

۱-۳- سازگاری با اهداف برنامه توسعه کشور مشتمل بر: همسویی با اهداف کلان، کمی و کیفی بخش مورد نظر در قانون برنامه دوم توسعه؛ پاسخگویی به فوریت ترین و مهمترین نیازها و اولویتهای توسعه ای کشور در بخش مورد نظر؛ پرهیز از دوباره کاری و تقسیم بهینه پروژه ها بین دستگاههای بهره بردار و مجریان؛ اولویت تخصیص اعتبارات با عنایت به تقویت تحقیق و توسعه و تاکید بر انتقال فن آوری و دانش فنی؛ حل مشکلات مهم بخش مورد نظر؛

۲-۳- توجیه علمی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مشتمل بر: ارتقا و افزایش دانش مدیریت علمی و دانش نظری و فنی در بهره برداری از منابع طبیعی، مادی، سرمایه ای و انسانی؛ افزایش ظرفیتهای تولیدی و بهبود وضعیت منابع درآمدی کشور در جهت تحقق اهداف اقتصاد غیرمتکی به صدور نفت خام؛

مصرف بهینه منابع مالی، انسانی و سرمایه‌ای و ارتقای فرهنگ عمومی کشور در این جهت؛ تناسب زمان و اعتبار مورد نیاز پروژه با حجم عملیاتی و اهداف آن؛ توجه به مبانی ارزشی و اعتقادی در عرصه فرهنگی و سیاسی درون و برون مرزی کشور، مشارکت مالی، علمی و امکاناتی دستگاه مجری با سایر دستگاههای همکار؛

۳-۳. قابلیت بالقوه و بالفعل اجرایی پروژه مشتمل بر: تعداد، تخصص و میزان تحصیلات پژوهشگران مجری پروژه؛ تخصص، میزان تحصیلات و شغل مجری پروژه و همکاران؛ امکان پذیری اجرای پروژه با توجه به تجهیزات و امکانات موجود در دستگاههای اجرایی و یا حداکثر در کشور؛

۴. در طول مدت مقرر، تعداد پروژه‌های پیشنهادی برای بررسی، در حدود ۵۶۷۱ پروژه بود که بیشترین تعداد آن در بخش صنعت و سپس کشاورزی پیشنهاد شده بود. از این بین، در نهایت پس از اتمام جلسات مربوط به کمیسیونهای حل اختلاف نظرات سازمان برنامه و بودجه و شورای پژوهشهای علمی کشور قریب به ۱۳۴۶ پروژه، معادل ۲۳/۷ درصد کل پروژه‌های پیشنهادی، تصویب و به دستگاههای اجرایی و مجریان اصلی پروژه‌ها ابلاغ شد تا پس از تنظیم موافقتنامه‌های طرحهای عمرانی برای هر دستگاه نسبت به انعقاد و مبادله آن با سازمان برنامه و بودجه اقدام و حواله‌های تخصیص اعتبارات سال اول آن را دریافت دارند. چنانکه جدول شماره دو نشان می‌دهد، از بین ۵۶۷۱ پروژه پیشنهادی، قریب به ۲۴/۷ درصد در صنعت، ۲۲/۸ درصد در کشاورزی و ۱۰/۳ درصد در علوم انسانی پیشنهاد شده است.

مقایسه نسبت پروژه‌های پیشنهادی در هر بخش با نسبت پروژه‌های مصوب در همان بخش، حاکی از آن است که رتبه‌بندی این نسبتها تغییر یافته و برای مثال سه بخش صنعت، کشاورزی و علوم انسانی که در مرحله پیشنهاد پروژه‌ها، رتبه‌های یک تا سه را احراز

کرده بودند، در مرحله تصویب، بخشهای کشاورزی با ۴۲/۱ درصد، صنعت با ۱۴/۲ درصد و علوم انسانی با ۱۲/۴ درصد، به ترتیب رتبه‌های یک تا سه را به دست آورده و در کل افزایش نسبت در این مقایسه در بین بخشهای پژوهشی به‌طور عمده شامل پروژه‌های بخشهای کشاورزی، علوم انسانی و زلزله بوده و نسبت قبولیها یا پروژه‌های مصوب بخشهای صنعت، محیط زیست، آب، انرژی، اطلاع‌رسانی، بیوتکنولوژی، پزشکی و علوم پایه در مقایسه با نسبت پروژه‌های پیشنهادی همان بخشها، کاهش یافته است. دلایل این تغییرات می‌تواند نخست ناشی از کیفیت بهتر یا ضعیفتر پروژه‌های پیشنهادی و مصوب باشد و در ثانی می‌تواند نتیجه قدری تسامح و تساهل کمیسیونهای ارزیابی و در مقابل آن، سخت‌گیری و حساسیت بالای علمی برخی دیگر از کمیسیونهای ارزیابی، در بررسی پروژه‌های مصوب باشد.

۵. براساس آیین‌نامه اجرایی تبصره ۶۳، زمانبندی اجرایی گردش کار پیشنهاد، بررسی، تصویب و اجرای پروژه‌های برنامه ملی تحقیقات به‌گونه‌ای تنظیم شده بود که از نیمه دوم سال ۷۶ به‌طور رسمی اجرای پروژه‌های مصوب آغاز شده و ماموریت نظارتی سازمان برنامه و بودجه و شورای پژوهشهای علمی کشور نیز تعیین شود.

برخلاف زمانبندی تعیین‌شده مذکور، بنابه دلایل مختلف که در جای خود در خصوص مسائل و مشکلات نظام اجرایی بررسی پروژه‌های برنامه ملی تحقیقات بدان اشاره خواهد شد، این زمانبندی محقق نشد و گردش کار بررسی، تصویب و ابلاغ پروژه‌های ملی تحقیقات به‌گونه دیگری به انجام رسید.

به‌طوری که سرانجام پس از صرف هزاران نفر ساعت فعالیت کارشناسی و تخصصی و اشتغال قریب به یک هزار نفر در بررسی پروژه‌ها از یکسو و مشارکت بیش از ۴۰۰۰ پژوهشگر به‌عنوان مجری اصلی و قریب به ۲۰

هزار نفر محقق به‌عنوان همکاران اصلی انجام پروژه‌های پیشنهادی از سوی دیگر، ابلاغیه و تخصیص موافقتنامه‌ها به طول انجامید و با توجه به مشکلات عدیده حادث در استحصال درآمدهای عمومی دولت و خالی شدن خزانه و همزمانی ابلاغ تخصیص پروژه‌های ملی تحقیقات براساس سقف ۷۰ درصد اعتبار سال اول و ۱۵ درصد اعتبار سال اول آزمایشگاههای ملی تحقیقات، فقط تعداد معدودی از دستگاههای اجرایی موفق به دریافت اعتبار پروژه‌های خود شدند و از رقم ۵۰ میلیارد ریال مانده برای تامین اعتبارات پروژه‌های برنامه ملی تحقیقات در پایان سال ۷۶، فقط ۷ میلیارد ریال، معادل ۱۴ درصد، امکان جذب اعتبار خود را یافته و وضعیت بسیاری از پروژه‌ها همچنان بلا تکلیف باقی مانده و به سال ۷۷ و تصمیم‌گیریهایی مقتضی در این سال موکول شده است؛

۵. از نظر اعتبارات پروژه‌های برنامه ملی تحقیقات نیز برخلاف اعتبارات مصوب طرحهای ملی تحقیقات در قانون بودجه سال ۷۶ (مدرج در جدول شماره یک)، نظر به ضرورت انطباق عناوین طرحهای ده‌گانه ملی تحقیقات با بخشهای یازده‌گانه پژوهشی، توزیع اعتبارات هر یک از برنامه‌های بخشها تجدیدنظر و به‌صورت جدول شماره سه تنظیم شد.

چنان که از داده‌های جدول شماره سه برمی‌آید، برخلاف گرایش موجود سازمان برنامه و بودجه در توزیع اعتبارات مصوب هر یک از برنامه‌ها و تاکید در برنامه‌های تحقیقات کشاورزی، دانشگاهی، انرژی و صنعت، در بازنگاری شورای پژوهشهای علمی کشور، که براساس مفاد تبصره ۶۳ موظف به توزیع اعتبارات پروژه‌هاست، اولویتهای به‌ترتیب مربوط به برنامه‌های تحقیقاتی دانشگاهی، کشاورزی، صنعت، انرژی و اجتماعی بوده است. ترسیم این اولویت‌دهی در توزیع اعتبارات بخشی نیز حاکی است که اولویتهای مذکور به‌ترتیب مختص تحقیقات کشاورزی،

جدول ۱- فهرست عناوین طرحهای عمرانی ملی تحقیقات به تفکیک اعتبارات پیش‌بینی شده

(ارقام به هزار ریال)

شماره طبقه‌بندی	عنوان طرح	مصوب سال ۱۳۷۶	برآورد سالهای بعد	جمع کل
۳۱۳۰۱۲۰۳	طرح ملی تحقیقات اجتماعی	۶/۰۰۰/۰۰۰	۳۰/۰۰۰/۰۰۰	۳۶/۰۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۲۲۰۱	طرح ملی تحقیقات فرهنگی و آموزشی	۳/۰۰۰/۰۰۰	۶/۰۰۰/۰۰۰	۹/۰۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۳۲۱۹	طرح ملی تحقیقات دانشگاهی	۳۰/۰۰۰/۰۰۰	۱۳۰/۵۰۰/۰۰۰	۱۶۰/۵۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۳۲۲۴	احداث سه آزمایشگاه ملی	۳۸/۴۴۰/۰۰۰	-	۳۸/۴۴۰/۰۰۰
۳۱۳۰۴۲۰۹	طرح ملی تحقیقات مسکن و عمران شهری و روستایی	۴/۰۰۰/۰۰۰	۸/۰۰۰/۰۰۰	۱۲/۰۰۰/۰۰۰
۳۱۳/۳۰۵/۲۶۲	طرح ملی تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی	۶۰/۰۰۰/۰۰۰	۲۳/۵۰۰/۰۰۰	۸۳/۵۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۶۲۱۵	طرح ملی تحقیقات انرژی	۲۰/۰۰۰/۰۰۰	۴۰/۰۰۰/۰۰۰	۶۰/۰۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۷۲۱۴	طرح ملی تحقیقات صنعتی	۱۵/۰۰۰/۰۰۰	۶۴/۰۰۰/۰۰۰	۷۹/۰۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۸۲۰۶	طرح ملی تحقیقات حمل و نقل ارتباطات	۵/۰۰۰/۰۰۰	۱۶/۰۰۰/۰۰۰	۲۱/۰۰۰/۰۰۰
۳۱۳۰۹۲۰۴	طرح ملی تحقیقات خدمات اقتصادی و بازرگانی	۲/۵۰۰/۰۰۰	۹/۵۰۰/۰۰۰	۱۲/۰۰۰/۰۰۰
	جمع کل	۱۸۳/۹۴۰/۰۰۰	۳۲۷/۵۰۰/۰۰۰	۵۱۱/۴۴۰/۰۰۰

ماخذ: پوست شماره یک قانون بودجه سال ۷۶ کل کشور، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۶، فصل تحقیقات.

جدول ۲- مقایسه پروژه‌های پیشنهادی دستگاههای اجرایی و

مصوب برنامه ملی تحقیقات

بخش	تعداد پروژه‌های پیشنهادی دستگاههای اجرایی		تعداد پروژه‌های مصوب		تغییرات نسبت پروژه‌های پیشنهادی و مصوب
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
آب	۴۱۱	۷/۲	۷۳	۵/۴	-۱/۸
انرژی	۳۲۹	۵/۸	۲۶	۲/۰	-۳/۸
اطلاع‌رسانی	۲۲۲	۳/۹	۲۹	۲/۱	-۱/۸
بیوتکنولوژی	۲۱۳	۳/۸	۳۹	۲/۹	-۰/۹
پزشکی	۲۶۴	۴/۷	۴۸	۳/۶	-۱/۱
زلزله	۱۹۲	۳/۴	۷۴	۵/۵	+۲/۱
صنعت	۱۳۹۹	۲۴/۷	۱۹۰	۱۴/۲	-۱۰/۵
علوم انسانی	۵۸۵	۱۰/۳	۱۶۷	۱۲/۴	-۲/۱
علوم پایه	۴۶۱	۸/۱	۱۰۲	۷/۵	-۰/۶
کشاورزی	۱۲۹۳	۲۲/۸	۵۶۷	۴۲/۱	+۱۹/۳
محیط‌زیست	۳۰۲	۵/۳	۳۱	۲/۳	-۳
جمع	۵۶۷۱	۱۰۰	۱۳۴۶	۱۰۰	-

صنعت، پزشکی، اطلاع‌رسانی، انرژی و آب بوده است. مقایسه بین این اولویت‌دهی با اولویتهای پروژه‌های مصوب بخشی نیز گویای تفاوتها و تحلیلهای ویژه‌ای است که در جای خود بدان اشاره خواهد شد.

ع نتیجه بررسیها و مصوبات پروژه‌های ملی تحقیقات براساس اعتبار هر یک از آنها به تفکیک بخشهای پژوهشی یازده‌گانه و برنامه طرحهای ملی تحقیقات قانون بودجه نیز چنان که در جدولهای چهار و پنج به نمایش درآمده حاکی از توزیع اعتبارات پروژه‌های مصوب برحسب برنامه‌های ملی تحقیقات مبتنی بر اولویتهای پیش‌گفته در جدول شماره سه است.

به همین ترتیب توزیع اعتبارات مصوب پروژه‌های ملی تحقیقات برحسب بخشهای پژوهشی در سال ۷۶ نیز چنان که در جدول شماره پنج نشان داده شده است، گویای تغییر اولویتهایی است که در جدول شماره سه پیش‌بینی شده بود.

جدول ۳- توزیع اعتبارات برنامه‌های طرح‌های ملی تحقیقات قانون بودجه سال ۱۳۷۶ بر مبنای بخش‌های پژوهشی

(ارقام به میلیارد ریال)

بخش پژوهشی	طرح‌های ملی تحقیقات	خدمات اقتصادی و بازرگانی	فرهنگی و آموزشی	اجتماعی	حمل و نقل و ارتباطات	مسکن و عمران شهری و روستایی	صنعتی	انرژی	کشاورزی و منابع طبیعی	دانشگاهی	جمع کل
آب							۱	۲	۷	۲	۱۲
اطلاع‌رسانی										۸	۱۸
انرژی								۱۳		۲	۱۵
بزشکی				۱۰						۱۰	۲۰
صنعت					۵	۲	۲۰			۳	۳۰
علوم انسانی		۱	۲	۱						۱	۵
علوم پایه								۱		۷	۸
کشاورزی									۳۵	۵	۴۰
زلزله					۱	۱				۳	۵
محیط‌زیست و توسعه پایدار								۱		۳	۴
بیوتکنولوژی									۱	۲	۳
جمع		۱	۲	۱۱	۶	۳	۲۱	۱۷	۴۳	۴۶	۱۵۰
اعتبار مصوب طرحها	۲/۵		۳	۶	۵	۴	۱۵	۲۰	۶۰	۳۰	۱۴۵/۵
تغییرات اعتبار مصوب	-۱/۵		-۱	+۵	+۱	-۱	+۶	-۳	-۱۷	+۱۶	+۲/۵

ماخذ: صورت جلسه کمیسیون خاص شورای پژوهش‌های علمی کشور، ۷۵/۹/۳۰.

جدول شماره ۴- توزیع نسبت اعتبارات پروژه‌های مصوب بر حسب برنامه طرح‌های ملی تحقیقات به کل اعتبارات مصوب

اعتبار پروژه‌ها	طرح‌های ملی تحقیقات*	کشاورزی	دانشگاهی	حمل و نقل، ارتباطات	فرهنگی و آموزشی	صنعتی	اقتصادی و بازرگانی	انرژی	جمع
سال اول		۳۳	۳۷/۲	۱/۲	۳/۸	۱۷/۷	۱/۷	۵/۵	۱۰۰
کل		۳۵/۲	۲۷/۸	۲/۱	۳/۲	۲۷/۱	۱/۲	۳/۴	۱۰۰

* در اعتبارات برنامه طرح‌های ملی تحقیقات اجتماعی، مسکن و عمرانی شهری و روستایی هیچ پروژه‌ای پیش‌بینی نشده است.

ارزیابی عملکرد و بررسی قابلیت‌ها و تنگناها

الف - قابلیت‌ها

- ۱- تمهید امکان مشارکت عمومی مراکز پژوهشی، دانشگاه‌ها و واحدهای تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی در پیشنهاد اجرایی پروژه‌های ملی تحقیقات؛
- ۲- تمهید امکان پاسخ‌دهی به نیازهای

پژوهشی و توسعه‌ای کشور در بخش‌های مختلف اقتصادی و حوزه‌های عملی؛

- ۳- کمک به ایجاد حساسیت و بذل توجه مسئولان و پژوهشگران به مسائل بحرانی و مشکلات علمی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور؛
- ۴- تمهید امکان بسیج قابلیت‌های تحقیقاتی کشور اعم از پژوهشگران حقوقی و حقیقی

- برای مشارکت در طرح‌های ملی تحقیقات؛
- ۵- تمهید امکان حمایت از پروژه‌هایی که به بررسی مسائل عمده و حساس قابل اجماع در بین متخصصان هر رشته علمی می‌پردازند؛
- ۶- مشارکت مناسب و قابل توجه دانشگاه‌ها در اجرای پروژه‌های ملی تحقیقات؛
- ۷- ایجاد بستر انگیزشی مناسب بین پژوهشگران کشور در مراکز پژوهشی و

جدول شماره ۵- توزیع نسبت اعتبارات پروژه‌های مصوب برحسب بخشهای پژوهشی به کل اعتبارات مصوب طرحهای ملی تحقیقات

بخش	اعتبار	سال اول	درصد کل
زلزله	۳/۶	۳/۲	۳/۲
علوم انسانی	۳/۹	۳/۳	۳/۳
علوم پایه	۳/۷	۳/۱	۳/۱
کشاورزی	۲۵/۲	۲۸/۶	۲۸/۶
محیط زیست	۲/۲	۱/۵	۱/۵
پزشکی	۹/۶	۱۰/۶	۱۰/۶
انرژی	۴/۷	۲/۹	۲/۹
بیوتکنولوژی	۲/۳	۲/۴	۲/۴
اقتصاد و مدیریت	۲/۳	۱/۶	۱/۶
آب	۵/۴	۴/۲	۴/۲
اطلاعرسانی	۱۸/۱	۹/۳	۹/۳
صنعت	۱۸/۸	۲۹/۲	۲۹/۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

دانشگاهها؛

۸- ایجاد بستر فرهنگی انجام تحقیقات گروهی و عدم تبعیض و انحصارگرایی در تصویب پروژه‌های پژوهشگران کشور؛

۹- ایجاد تشکلهای علمی غیررسمی در قالب راه‌اندازی کمیسیونهای تخصصی علمی برای بررسی و نظارت بر طرحهای ملی تحقیقات؛

۱۰- ایجاد نگرش و رویکرد تحقیقاتی در قوانین بودجه سالهای ۷۷ و ۷۶ برای بررسی مسائل و تنگناهای اساسی و بحرانی کشور و ایجاد حرکت حمایت از اعتبارات پژوهشی در نظام بودجه‌بندی کشور؛

۱۱- کمک به ساماندهی بخشی از اعتبارات تحقیقات کشور در قالب برنامه ملی تحقیقات و زمینه‌سازی مشارکت عمومی دستگاههای اجرایی و مراکز پژوهشی و دانشگاهی و پژوهشگران وابسته به آنها در این برنامه از یکسو و ایجاد زمینه‌های نظارت یکپارچه و

جدول شماره ۶- توزیع نسبی مبلغ کل اعتبارات پروژه‌های ملی تحقیقات به تفکیک استانها

نسبت اعتبارات	درصد
مراکز استانها*	
تهران	۲۴/۱
آذربایجان غربی	۰/۳
سیستان و بلوچستان	۰/۱
همدان	۰/۱
آذربایجان شرقی	۱/۸۴
زنجان	۰/۴
کرمان	۰/۸۵
خوزستان	۱/۳۴
فارس	۲/۸
اصفهان	۴/۵۳
خراسان	۳/۲۲
مازندران	۰/۴
هرمزگان	۰/۲۳
بوشهر	۰/۰۲
گلستان	۰/۰۷
یزد	۰/۲
چهارمحال و بختیاری	۰/۱۲
سمنان	۰/۰۱
کل کشور	۵۶/۶
جمع کل	۱۰۰

* استانهای کهگیلویه و بویراحمد، بوشهر، اردبیل، گیلان، کرمانشاه، کردستان، قزوین و قم، هیچ سهمی از اعتبارات طرحهای ملی تحقیقات نداشته‌اند.

یکسان بر نحوه انجام پروژه‌های تحقیقاتی در کشور از سوی دیگر، به‌عنوان نظام اجرایی تحقیقات کشور؛

۱۲- کمک به توزیع منطقه‌ای - استانی اعتبارات تحقیقات و جلب مشارکت پژوهشگران استانهای کشور؛

۱۳- وجود زمینه و بستر مناسب تجدیدنظر در تعیین اولویتهای تحقیقاتی در کشور

براساس پروژه‌های پیشنهادی و مصوب به‌عنوان نتیجه یک آزمون پیمایشی و گردآوری اطلاعات از متن جامعه.

ب - تنگناها

۱- ناهماهنگی بخشهای پژوهشی تعریف شده از سوی شورای پژوهشهای علمی کشور و کمیسیونهای بررسی پروژه‌ها و به تبع آن دسته‌بندی و تقسیم‌بندی پروژه‌های پیشنهادی براساس این بخشها با برنامه طرحهای ملی تحقیقات در قانون بودجه سال ۷۶ کل کشور، به‌گونه‌ای که از نظر توزیع اعتبارات و محل تامین اعتبارات پروژه‌ها از بخش به برنامه و تقسیم کار فعالیتهای شورا با سازمان برنامه و بودجه، به‌عنوان دو بازوی اصلی و مکمل یکدیگر در ساماندهی نظام اجرایی تحقیقات کشور، مشکلات بسیاری مثل از دست دادن زمان بررسی، تصویب و تامین اعتبارات پروژه‌ها را پدید آورد؛

۲- عدم رعایت زمانبندی مقرر در آیین‌نامه اجرایی تبصره ۶۳ قانون بودجه سال ۷۶ کل کشور، به دلایلی همچون، ناهماهنگی دو ارگان اصلی هماهنگ‌کننده طرحهای ملی تحقیقات، یعنی شورای پژوهشهای علمی کشور و سازمان برنامه و بودجه، نامشخص بودن حیطه وظایف و مرزهای آنها و تقسیم کار موثر در بین آنها، انتزاعی بودن زمانبندی مذکور و عدم پیش‌بینی موانع غیرمترقبه از جمله تغییرات مدیریت کلان کشور و تعویض رییس جمهور و ایجاد وقفه در جریان انجام کار و... بستگی دارد؛

۳- عدم تعریف محورها و موضوعهای کلی مورد هدف در برنامه ملی تحقیقات در بخشهای پژوهشی مختلف، به‌گونه‌ای که برخلاف انتشار اولویتهای تحقیقاتی از سوی شورای پژوهشهای علمی کشور و لزوم استناد پروژه‌های ملی به موضوعها و زمینه‌های اصلی و فرعی این اولویتهای، اول: به دلیل عدم انطباق اولویتهای تحقیقاتی از پیش‌گفته شده با اولویتهای تحقیقاتی از دیدگاه توسعه بخشی و

جدول شماره ۷- توزیع تعداد پروژه‌های مصوب و درصد اعتبارات کل پروژه‌های ملی تحقیقات بر حسب دستگاههای اجرایی، مراکز پژوهشی و دانشگاهی

شرح	پروژه‌های مصوب		درصد اعتبارات مصوب
	تعداد	درصد	
دستگاههای اجرایی	۱۶۶	۱۲	۳۰
مراکز پژوهشی	۴۵۷	۳۴	۲۷
دانشگاهها	۷۲۳	۵۴	۴۳
جمع	۱۳۴۶	۱۰۰	۱۰۰

کلان کشور و دوم: به دلیل فراگیری و پوشش عمومی و نه خاص اولویت‌های تعیین شده که نشانگر عدم دقت و حساسیت کافی شورای پژوهشی علمی کشور در تهیه و تدوین آن بوده است و سوم: به دلیل اینکه اولویت‌های تحقیقاتی منتشر شده نیز چندان مورد اعتنای کمیسیون‌های بررسی‌کننده و ارزیاب پروژه‌های ملی تحقیقات قرار نگرفت، شفافیت اهداف متصور در برنامه ملی تحقیقات در پاسخگویی پروژه‌ها به مسائل فوری توسعه‌ای، مشکلات کشور، انتقال دانش و فن‌آوری، تحقیقات کاربردی و زمینه‌های تعریف شده، به‌عنوان اولویت به‌دست نیامده و تحقق نیافته است. مقایسه اولویت‌دهی پروژه‌های ملی تحقیقات از نظر توزیع اعتبارات آنها بر حسب برنامه طرح‌های ملی تحقیقات و بخش‌های پژوهشی در جداول شماره سه، چهار و پنج، گواه این مدعا است؛

۴- عدم پرهیز از دوباره‌کاری در نظام اجرایی بررسی و تصویب پروژه‌های ملی تحقیقات به‌گونه‌ای که هر دو ارگان شورای پژوهشی علمی کشور و سازمان برنامه و بودجه، هر کدام به‌طور مستقل به وظیفه دبیرخانه‌ای و ثبت پروژه‌های پیشنهادی پرداخته و به تشکیل کمیسیون‌ها یا کمیته‌های تخصصی یازده‌گانه بررسی و ارزیابی پروژه‌ها اهتمام داشته و در نهایت از نظر طولی در فرایند زمانی تعیین شده برای بررسی و نظارت موجبات تطویل زمانی، اتلاف نرساعت بیش

از حد مورد نیاز متخصصان و صاحب‌نظران مدعی برای بررسی پروژه‌ها، از دست دادن فرصت مناسب تصویب و ورود به چرخه‌های دورباطل کمیسیون‌های حل اختلاف نظرات بین این دو ارگان در خصوص ارزیابی پروژه‌ها و در نهایت اتلاف زمانی و عدم مبادله و تخصیص به‌موقع اعتبارات پروژه‌های مصوب و عدم امکان دریافت و جذب اعتبارات مصوب را فراهم آوردند؛

۵- عدم هماهنگی دو ارگان مسؤؤل و مجری بررسی و تصویب پروژه‌های ملی تحقیقات در ایجاد وحدت روش، زبان مشترک، یکپارچگی روش‌های ارزیابی، تشکیل کمیسیون‌های مشترک، تفاهم در زمانبندی و جلوگیری از دوباره‌کاری، تعیین اولویتها و آشنایی شورا با قوانین و موانع و سهولت‌های آن در اجرای به‌موقع برنامه ملی تحقیقات؛

۶- عدم پاسخگویی مناسب و به‌موقع به انتظارات ایجاد شده در بین پژوهشگران مراکز پژوهشی و دانشگاه‌های کشور از طریق اعلام برنامه ملی تحقیقات، به‌گونه‌ای که به ۷۶ درصد پروژه‌های پیشنهادی که مورد تصویب قرار نگرفتند، هیچ پاسخی داده نشده و هیچ اقدامی برای اعلام دلایل رد پروژه‌های پژوهشگران پیشنهاددهنده و مجریان اصلی و همکار که بیش از حداقل ۱۵ هزار نفر از پژوهشگران کشور را در برمی‌گیرد و خروج آنان از ابهام و نامین انتظارات و حفظ انگیزش تهییج شده در آنان، صورت نگرفته است؛

۷- عدم توجه به ایجاد تعادل منطقه‌ای در

توزیع اعتبارات پروژه‌های ملی تحقیقاتی به‌گونه‌ای که براساس جدول شماره شش، قریب به ۵۶/۶ درصد اعتبار پروژه‌ها در قالب پروژه‌های کشوری که به‌طور عمده در استان تهران به‌مصرف می‌رسد، ۲۴ درصد در قالب پروژه‌های استان تهران و ۴/۵ درصد در قالب پروژه‌های استان اصفهان تصویب شده است. سهم استان‌هایی همچون کهگیلویه و بویراحمد، اردبیل، گیلان، کرمانشاه، کردستان، زنجان، قزوین و قم، در این توزیع اعتبارات صفر است. سایر استان‌های عنوان‌نشده نیز حداکثر دو درصد و حداقل ۰/۱ درصد از اعتبارات پروژه‌های ملی تحقیقاتی را توانسته‌اند جذب کنند که بسیار ناچیز است؛

۸- از نظر توزیع اعتبارات پروژه‌های ملی تحقیقات نیز شواهد موجود در جدول شماره هفت نشان می‌دهد که برخلاف اینکه قریب نیمی از پروژه‌های مصوب، به دانشگاه‌ها اختصاص یافته، نسبت اعتبارات تخصیص یافته به پروژه‌های دانشگاه‌ها، فقط ۴۳ درصد است. این رقم شاهدهی بر متوسط هزینه پایین پروژه‌های انجام شده در دانشگاه‌ها نسبت به مراکز پژوهشی و سایر دستگاه‌های اجرایی است؛

۹- عدم آغاز فعالیتهای اجرایی پروژه‌های ملی تحقیقات پس از گذشت بیش از یک سال به دلیل ناهماهنگی در نظام اجرایی آن؛

۱۰- عدم مشارکت دادن واحدهای تحقیق و توسعه شرکتهای تولیدی - صنعتی و موسسات پژوهشی و آموزش عالی غیردولتی و بخش خصوصی در برنامه ملی تحقیقات؛

۱۱- عدم استفاده از تجربیات اجرای نامطلوب فرایند بررسی و تصویب و ابلاغ پروژه‌های ملی تحقیقات در قانون بودجه سال ۷۷ و عدم رفع برخی موانع قانونی در اجرای بهینه پروژه‌های ملی تحقیقات؛

۱۲- نامشخص بودن بهره‌بردار، مصرف‌کننده و مشتری نهایی و اصلی پروژه‌های مصوب و وجود خطر بی‌ثمر بودن انجام پروژه‌های تحقیقاتی در فرایند تولید

صنعتی و دانش و فن آوری در کشور و انتقال این مشکل به سال ۷۷؛

۱۳- استمرار تعلل و حرکت دیر هنگام و کند، در بررسی و نظارت بر اجرای پروژه‌های ملی تحقیقات در سال ۷۷؛

۱۴- وجود پروژه‌های مشابه در بین پروژه‌های تصویب شده در برنامه ملی تحقیقات و عدم پیش‌بینی سازوکارهای اطلاع‌رسانی و کنترل کننده برای جلوگیری از انجام کارهای مکرر و موازی؛

۱۵- عدم تطابق مفاد فرم موافقتنامه‌های طرح‌های عمرانی با ماهیت پروژه‌های تحقیقاتی و ایجاد مشکل در اجرا و نظارت؛

۱۶- نامشخص بودن نظام و روش‌های نظارت بر حسن اجرای پروژه‌های مصوب ملی تحقیقات؛

۱۷- نامشخص بودن جهت‌گیری برنامه ملی تحقیقات در سال ۷۷ و تعویق یک ساله اجرای آن.

ج - پیشنهاد راهکارهای عملی

۱- تشکیل کمیسیونهای تخصصی مشترک بررسی، نظارت، تصویب و ارزیابی پروژه‌های ملی تحقیقات مشتمل بر دو نفر از اعضای کمیسیونهای تخصصی شورای پژوهشها، یک نفر از دفاتر بخشی ذی‌ربط در سازمان برنامه و بودجه و یک نفر نماینده دفتر پژوهشی برای تنظیم معیارها، روشها و چگونگی بررسی، نظارت و ارزیابی پروژه‌ها و تشکیل یک کمیسیون مشترک ستادی با حضور دبیر شورا، معاون و مدیرکل امور پژوهشی سازمان برنامه و بودجه و روسای کمیسیونهای تخصصی مشترک؛

۲- یکپارچه‌سازی رویه‌های فراخوان، ثبت و توزیع پروژه‌ها برای بررسی، روشهای بررسی و ارزیابی، روشهای تنظیم موافقتنامه یا قراردادهای لازم برای پرداخت اعتبار اجرای پروژه‌ها به مجریان اصلی، روشهای نظارت و ارزیابی پروژه‌ها و...، توسط یک کمیسیون مشترک ستادی ناظر بر فعالیتهای کمیسیونهای

تخصصی مندرج در بند یک؛

۳- تدقیق و تعیین مجدد اولویتهای تحقیقاتی در زمینه‌های اصلی و فرعی بخشهای پژوهشی براساس پروژه‌های پیشنهادی در هر بخش و وزن‌دهی زمینه‌های پژوهشی در هر بخش براساس تعداد پروژه‌های پیشنهادی توسط کمیسیون مشترک ستادی؛

۴- تعریف محورهای مطالعاتی و تحقیقاتی متمرکز از سوی کمیسیونهای تخصصی مذکور به‌عنوان خطوط اصلی پیشنهاد و اجزای پروژه‌های تحقیقاتی و فراخوان عمومی از دستگاههای اجرایی و مراکز تحقیقاتی و دانشگاهها برای شرکت در این فراخوان و بررسی و تصویب پروژه‌هایی که از نظر تعداد و پوشش عملیاتی و اعتبار با اولویتهای تحقیقاتی بازنگری شده همسو باشد؛

۵- پیش‌بینی سیستم بازخورد در فرایند بررسی و ارزیابی پروژه‌های ملی تحقیقات به‌گونه‌ای که در ارزیابی دقیق آنها، از مجریان و پژوهشگران پیشنهاددهنده برای توجیه دقیقتر استفاده شده و نتایج ارزیابیها حتی در صورت عدم تصویب آنان، برای اصلاح نگرش و روشها ابلاغ شود؛

۶- پیش‌بینی سازوکارهای رویکردهای منطقه‌ای در جهت استفاده بهینه از منابع انسانی، تجهیزات و امکانات سرمایه‌ای کل کشور در بخش تحقیقات از یکسو و پوشش مسائل و موضوعها و به تعبیر صحیح‌تر، اولویتهای تحقیقاتی کلیه مناطق کشور در قالب برنامه ملی تحقیقات از سوی دیگر؛

۷- پیش‌بینی سازوکارهای لازم برای جلب مشارکت بخش غیردولتی شامل موسسات تحقیقاتی، شرکتهای مطالعاتی و افراد محقق آزاد در انجام پروژه‌های ملی تحقیقات، چه به‌طور مستقیم و چه به واسطه برخی دستگاههای اجرایی دولتی؛

۸- پیش‌بینی سازوکارهای دقیق تعیین بهره‌بردار و مشتری اصلی یافته‌های پژوهشی پروژه‌های ملی تحقیقات و تمهید راه‌کارهای

جلب مشارکت آنها در سرمایه‌گذاری و حمایت مالی، تامین پژوهشگر، نظارت و تبیین نیازهای پژوهشی زیر بخشهای تحقیقاتی خود؛

۹- تنظیم روابط حقوقی جدید و فرمهای موافقتنامه یا قرارداد آغاز عملیات اجرایی پروژه‌های ملی تحقیقات؛

۱۰- بازنگری میزان مشارکت هر پژوهشگر در ماه (برحسب ساعت) برای انجام پروژه‌های ملی تحقیقات، حق‌الزحمه‌های ساعتی پژوهشگران، متوسط هزینه تمام‌شده پروژه‌های تحقیقاتی و مطالعاتی در هر بخش پژوهشی.

یادداشتها

۱- برنامه ملی تحقیقات کشور، شورای پژوهشهای علمی کشور، دفتر اول، ۱۲ تیرماه ۱۳۷۵، ص ۶.

۲- ماده واحده و تبصره‌های قانون بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۵ ص ۱۸۰.

۳- آیین‌نامه اجرایی تبصره ۶۳ قانون بودجه سال ۱۳۷۶ کل کشور، تصویب‌نامه هیأت وزیران - نهاد ریاست جمهوری، ۱۳۷۶.